

Штрихи

Олександр Боронь

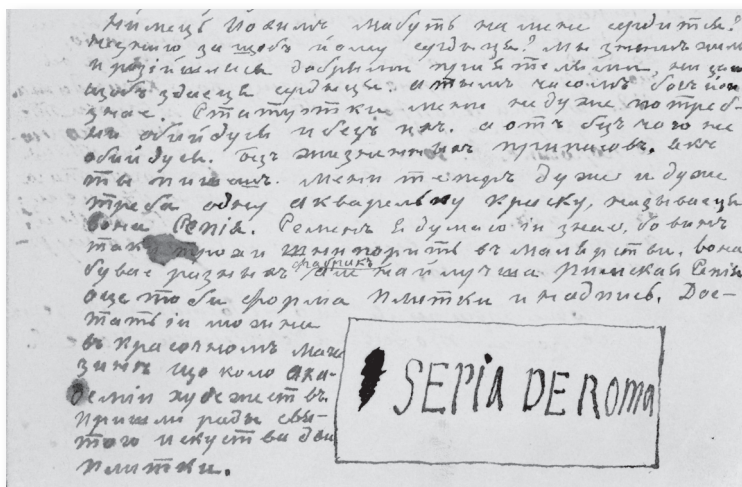
МАГАЗИН ФАРБ “КОЛО АКАДЕМІЇ ХУДОЖЕСТВ” (З КОМЕНТАРІВ ДО ШЕВЧЕНКОВОГО ЛИСТА ВІД 8 ЖОВТНЯ 1856 РОКУ)

Маючи намір працювати над серією малюнків “Притча про блудного сина” (1856 – 1857), Т. Шевченко потерпав від браку вкрай потрібної йому для цього фарби сепії. У листі до М. Лазаревського з Новопетровського укріплення від 8 жовтня 1856 р. художник прохав: “Мені тепер дуже і дуже треба одну акварельну краску, називається вона *сепія*. Семен [С. Гулак-Артемівський. – О. Б.], я думаю, її знає, бо він таки трохи шнипорить в малярстві, вона буває різних фабрик, але найлучша *Римская сепія*. Оце тобі форма плитки і надпись Sepia de Roma. Достать її можна в красочном магазині, що коло Академії художеств. Пришли ради святого искусства дві плитки” [12: 6, 112]. Що це за магазин “коло Академії художеств”? Пояснення немає в Повному зібранні творів у дванадцяти томах [12: 6, 394], так само у виданні за редакцією С. Сфремова [9, 676], у повному виданні за редакцією П. Зайцева [8, 347], в академічних зібраннях творів у десяти [10, 434] і шести [11, 459] томах, у зібранні творів у перекладі російською [13, 583].

У довіднику М. Цилова 1849 р. серед шести магазинів фарб названо два магазини італійця Ріппа, один із яких розташовувався безпосередньо в будівлі Академії мистецтв на четвертій лінії Васильєвського острова [7, 187], однак Шевченко ясно пише – “коло Академії”, отже, не в самій будівлі. Схоже, магазин Ріппа міг задовольнити тільки найнеобхідніші потреби художників у фарбах (на відміну від розкішного закладу того ж власника в будинку Чапліних на Невському проспекті, 13, де з 1859 р. працював магазин Ф. Аванцо).

Як відомо, головний фасад Академії мистецтв виходить на теперішню Університетську набережну Великої Неви, з другого боку від будівлі по 2-й лінії – Рум'янцевська площа, з третього – Академічний сад, тільки з четвертого боку по 5-й лінії існує забудова. Споруду по набережній і кілька флігелів за сучасною адресою 5-та лінія, 2 / Університетська набережна, 19 / Академічний провулок, 2 зведено в другій половині XVIII ст. У 1861 р. простір між флігелями по 5-й лінії забудовано [4, 632]. Трохи далі за сучасною адресою Академічний провулок, 1 / 5-та лінія, 4 у 1830 – 1840-х роках на місці дерев'яного споруджено цегляний триповерховий будинок (пізніше двічі надбудований на один поверх), у якому згодом працював магазин малярського приладдя [4, 286; 6, 524–525]¹, але з якого саме часу, не відомо. Якби Шевченко мав його на увазі, то, імовірно, висловився б точніше – навпроти Академії, та й орієнтовно в часи його навчання будинок лише споруджувався. У сусідньому будинку Кастюріна (чи Кастюріної; сучасна адреса – 5-та лінія, 8) поет мешкав з осені 1840 р. до осені 1844 р. (з перервою на подорож в Україну із травня 1843 р. до лютого 1844 р.) [1, 101, 104].

¹Дякую О. Коневі за можливість ознайомитися з цими джерелами.

Лист Т. Шевченка до М. Лазаревського від 8 жовтня 1856 р.
(фрагмент автографу)

Далі по четвертій лінії, 1–3 на розі з Великим проспектом, 12 розташовано корпус ливарної майстерні Академії мистецтв, зведений 1805 р. (повністю перебудований у 1870-х) [14, 20–21], у ньому від 1839 р. містилися майстерні з виготовлення фарб і відповідний магазин Довіцієллі, популярний серед художників [3, 82]. Газета “Северная пчела”, на яку покликається Г. Корнілова, писала про цей магазин: “<...> живописцы, рисовальщики, художники и любители приглашаются посещать мастерские и факторскую Довициелли в литейном доме Академии художеств на Васильевском острове по 4-й линии, где они во всякое время найдут по ценам, несравненно сходнейшим, нежели за какие продавались здесь, в Петербурге, эти предметы – полные assortименты красок всех сортов, в сухом виде, в порошках, в плитках, для акварелей, миниатюр, гуашей или в пузырьках для масляной живописи, как здешние, так и заграничные римские, английские прославленных фабрикантов Аккермана, Ньюмана и др. Также отличные грунтованные всех возможных мер холсты, в которых художники давно чувствовали важный недостаток; разного рода кисти, пинзели, карандаши, шпатели, палитры и все без изъятия принадлежности и пособия для живописи и рисования, по ценам гораздо дешевле” [5, 49–50]. Ассортимент магазину, вочевидь, відповідав проханню Шевченка, який у тому ж листі продовжував: “Та ще якби ти мені з краскою прислав пару кистей добрих акварельних толщини в обыкновенную папиросу, то тойді б уже я тобі спасибі сказав. <...> Та ще якби до кистей прибавить 6 штук карандашей №3-го фабрики Фабера, то тойді б я тільки Богу помолился б та й білш нічого. <...> До всього того, що я те[бе] просив, прибав ще ось що: 4 штуки чорного французского карандаша №2 фабрики Le Conté и белого 4 штуки тієї ж фабрики №1. <...> Може трапиться, що не достанеш Sepia de Roma. То взьми фабрики Шанеля” [12: 6, 112]. Як видається, саме магазин Довіцієллі мав на увазі художник, складаючи перелік необхідного приладдя, – магазин настільки відомий, що не було потреби його називати, достатньо вказівки на орієнтир – “коло Академії художеств”. Крім того, вірогідно, на той час магазин у будинку по Академічному провулку ще не функціонував.

Шевченко двічі згадує заклад Довіцієллі в повісті “Художник” (1856), описуючи навіть його розташування: “На улице расстался я с Венециановым и пошел сообщить Карлу Павловичу результат собственной дипломатии. Но, увы! даже Лукьяна не нашел. Липин, спасибо ему, выглянул из кухни и сказал, что они

ушли в портик. Я в портик – и там заперто. (Портиком называлось у нас здание за теперешним академическим садом, где помещались мастерские Брюллова, барона Клодта, Заурвейда и Басина.) Через Литейный двор я вышел на улицу и, проходя мимо лавки Довициелли, увидел в окне кудрявый профиль Карла Великого. Увидя меня, он вышел на улицу” [12: 4, 136]. Згодом Карл Брюллов “заказал Довициелли большой холст – думает начать картину “Взятие на небо Божией Матери” для Казанского собора” [12: 4, 164]. Отож Брюллов і сам Шевченко постійно бували в магазині Довіцієллі. Частина Шевченкового малярського приладдя збереглася й експонується тепер в Літературно-меморіальному будинку-музеї Т. Г. Шевченка [2, 101–107].

ЛІТЕРАТУРА

1. Жур П. Шевченківський Петербург. – Київ: Дніпро, 1972. – 194 с.
2. Карпенко О. Малярське приладдя Тараса Шевченка із колекції Будинку-музею Тараса Шевченка // Міжнародна науково-практична конференція, присвячена 85-річчю Літературно-меморіального будинку-музею Тараса Шевченка: Зб. матеріалів. – Київ, 2013. – С. 101–107.
3. Корнилова А. Из истории художественной жизни Петербурга 1800 – 1830-х годов // Труды Санкт-Петербургского государственного института культуры. – 2007. – Т. 176. – С. 80–91.
4. Никитенко Г., Соболев В. Дома и люди Васильевского острова. – Москва: Центрполиграф, 2013. – 735 с.
5. О красках и художественных материалах Довициелли // Северная пчела. – 1839. – 17 января. – № 13. – С. 49–50.
6. Памятники архитектуры и истории Санкт-Петербурга. Василеостровский район / Под ред. Б. М. Кирикова. – СПб.: Коло, 2006. – 688 с.
7. Цылов Н. И.] Городской указатель, или Адресная книга врачей, художников, ремесленников, торговых мест, ремесленных заведений и т. п. на 1849 год. Составил Литейной части пристав исполнительных дел Цылов. – СПб.: В тип. Штаба отд. кор. внутренней стражи, 1849. – 531 с.
8. Шевченко Т. Повне видання творів: [У 16 т.] / Ред. коміс. О. Лотоцький, Р. Смаль-Стоцький, П. Зайцев. – Варшава; Львів: Укр. наук. ін-т, 1935. – Т. XI: Листи. – 400 с.
9. Шевченко Т. Повне збір. тв. / Під заг. ред. С. Єфремова; ВУАН, Комісія для видавання пам'яток новітнього українського письменства. – Т. 3: Листування: текст і коментарій / Ред. і вступ. слово С. Єфремова. – [Київ]: Державне видавництво України, 1929. – XXXVI, 1000, [3] с.
10. Шевченко Т. Повне збір. тв.: В 10 т. – Київ: Вид-во АН УРСР, 1957. – Т. 6. – XIII, 588 с.
11. Шевченко Т. Повне збір. тв.: У 6 т. – Київ: Вид-во АН УРСР, 1964. – Т. 6: Листи. Нотатки. Фольклорні записи / Ред. тому М. К. Гудзій, упоряд.: А. Ф. Кодацька, В. С. Бородин, С. Д. Попель. – 644 с.
12. Шевченко Т. Повне збір. тв.: У 12 т. – Київ: Наук. думка, 2001 – 2014.
13. Шевченко Т. Собр. соч.: В 5 т. / Под ред. А. Дейча, М. Рильського, Н. Ушакова. Комментарии И. Айзенштока. – Москва: Гослитиздат, 1956. – Т. 5: Автобиография. Дневник. Избранные письма и деловые бумаги. – 648 с.
14. Шуйский В. Андрейан Захаров. – Ленинград: Лениздат, 1989. – 190 с.

REFERENCES

1. Zhur, P. (1972). *Shevchenkiivskii Peterburh*. Kyiv: Dnipro [in Ukrainian]
2. Karpenko, O. (2013). Maliarske pryladdia Tarasa Shevchenka iz kolektsii Budynku-muzeiu Tarasa Shevchenka. *Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia, prysviachena 85-richchuiu Literaturno-memorialnobo budynku-muzeiu Tarasa Shevchenka: Zbirnyk materialiv*. Kyiv, 101–107. [in Ukrainian]
3. Korniylova, A. (2007). Iz istorii khudozhestvennoi zhynzi Peterburga 1800 – 1830-kh godov. *Trudy Sankt-Peterburbskogo gosudarstvennogo instituta kultury*. Vol. 176, 80–91. [in Russian]
4. Nykytenko, H., Sobol, V. (2013). *Doma i liudi Vasiliievskogo ostrova*. Moskva: Tsentrpoligraf. [in Russian]
5. (1839). O kraskakh i khudozhestvennykh materialakh Dovitsiellii. *Severnaia pchela*. 17 yanvaria, № 13, 49–50. [in Russian]
6. (2006). *Pamiatniki arkhitektury i istorii Sankt-Peterburga. Vasileostrovskii raion*. Ed. B. M. Kirikov. Sankt-Peterburg: Kolo. [in Russian]
7. [TSylov, N.] (1849). *Gorodskoi ukazatel, ili Adresnaia kniga vrachei, khudozbnikov, remeslennikov, torgovykh mest, remeslennykh zavedenii i t. p. na 1849 god. Sostavil Liteinoi chasti pristav ispolnitelnykh del Tsylov*. Sankt-Peterburg: V typ. Shtaba отд. kor. vnutennei strazhy. [in Russian]
8. Shevchenko, T. (1935). *Povne vydannia tvoriv* (Vol. 1–16). Varshava; Lviv: Ukr. nauk. in-t. Vol. 11. [in Ukrainian]
9. Shevchenko, T. (1929). *Povne zibrannia tvoriv*. Vol. 3. [Kyiv]: Derzhavne vydavnytstvo Ukrainy. [in Ukrainian]
10. Shevchenko, T. (1957). *Povne zibrannia tvoriv* (Vol. 1–10). Kyiv: Vyd-vo AN URSS. Vol. 6. [in Ukrainian]
11. Shevchenko, T. (1964). *Povne zibrannia tvoriv* (Vol. 1–6) Kyiv: Vyd-vo AN URSS. Vol. 6. [in Ukrainian]
12. Shevchenko, T. (2001 – 2014). *Povne zibrannia tvoriv* (Vol. 1–12). Kyiv: Nauk. dumka. [in Ukrainian]
13. Shevchenko, T. (1956). *Sobranie sochinenii* (Vol. 1–5). Moskva: Hoslytyzdat. Vol 5. [in Russian]
14. Shuiskii, V. (1989). *Andreian Zakharov*. Leningrad: Lenizdat. [in Russian]

Отримано 15 травня 2019 р.

м. Київ